Maastricht in Beeld

De Sint-Servaasbasiliek de kunst

35·3

maart 2022

De Sint-Servaasbasiliek, deel 3: de kunst

De Sint-Servaaskerk heeft een Schatkamer. Een verzameling voorwerpen van religieuze kunst. Die zijn in de loop van eeuwen verworven en inmiddels is er zoveel, dat men spreekt van een museum van religieuze kunst en kunstvoorwerpen.

Ik wil daar graag wat van laten zien, maar in detail. Want ik moet u aanraden om de voorwerpen zelf te gaan bekijken. De collectie is van een onvoorstelbare rijkdom.

Een van de oudste voorwerpen is de Sleutel van Sint-Servaas uit het begin van de 9de eeuw. Maar er zijn ook tal van reliekhouders, bisschopsstaven, kruisen, kelken, nappen en glazen, zelf een middeleeuwse textielschat. Smeedwerk, houtsnijwerk, ivoorsnijwerk, beeldhouwwerk, schilderijen, er is een enorme variatie aan technieken. En er is natuurlijk de Noodkist.

Waarom is de collectie zo bijzonder? Omdat die een prachtig beeld geeft van de middeleeuwse devotie en ook van het vakmanschap uit die tijd.

Foto voorpagina: de buste van Sint-Servaas
Foto links: de Sleutel van Sint-Servaas.

Deel 1 gaat over de kerk, deel 2 over de pandhof en deel 3 over de kunstvoorwerpen.

Keizer Karelplein 6
nl.wikipedia.org/wiki/Schatkamer_van_de_Sint-Servaasbasiliek

De Sleutel van Sint-Servaas zou een kopie zijn van de sleutel van Petrus, de bewaker van de hemelpoort. We zien in het handvat verschillende florale motieven als acanthusranken en -bladeren. De sleutel is vermoedelijk gemaakt in Aken in wat bekend staat als de Karolingische edelsmeedkunst. En het is een van de *Servatiana*, een van de voorwerpen die betrekking hebben op het leven van Servatius.

Het borstbeeld van Sint-Servaas is een portretbuste en tevens een reliekhouder. Het zou een deel van Servaas' schedel bevatten. Het beeld is in 1579 geschonken door de hertog van Parma nadat Maastricht was ingenomen door de Spanjaarden. Het verving een ouder beeld. Fragmenten daarvan zijn opgenomen in dit beeld. Het is gemaakt van verguld zilver en bezet met tal van edelstenen. Het is ongelooflijk fraai en gedetailleerd gemaakt.

De Schatkamer is te vinden in de Dubbelkapel. Dat zijn van oorsprong twee kapellen boven elkaar: de Benedenkapel en de Bovenkapel. We komen binnen via de Benedenkapel aan de kloostergang.

Via een wenteltrap kunnen we naar de Bovenkapel. Er is ook een trap naar beneden, naar een kelder. We zien daar de oude muurwerken van de kapel.

De collectie van de Schatkamer bestaat uit vier delen:
- de *Servatiana*,
- relieken en reliekhouders,
- lithurgische voorwerpen en
- de textielschat.

En verder is er in de kerk zelf natuurlijk veel kerkelijke kunst.

De Servatiana zijn:
- de Sleutel, we zagen die al bij de inleiding,
- het borstkruis van Servatius. Het is een ivoren corpus in een kruisje van goud en edelstenen, 16,2 cm hoog, 11de eeuws.
- een drinknap van millifioriglas (1ste eeuw),
- een zegel van bewerkte bloedsteen in zilveren vatting. De steen toont een zevenkoppig monster en er is een inscriptie.

Niet afgebeeld een draagaltaar, een pelgrimsstaf en een kromstaf. De *Servatiana* zijn te vinden in de Benedenkapel.

De Thomasarm is een reliekhouder, gemaakt van zilver, 71 cm hoog. Het bevat een bot van de arm van apostel Thomas. Het zou rond 1100 geschonken zijn door Godfried van Bouillon. Maar waarschijnlijk is het 15e eeuws. Om het bot zit een stukje papier, de *cedula*, de tekst beschrijft de herkomst van het relikwie. In het museum staan diverse armen van diverse heiligen. Hieronder nog een reliekhouder in de vorm van een gotisch bouwwerk. Wat een rijkdom.

Er zijn stoffen. Zelfs stoffen uit de kleding van Sint-Servaas. Zijn albe bijvoorbeeld. Het is het witte onderkleed dat priesters dragen. De stoffen zaten in de Noodkist en vormen daarmee relikwieën. Er is niet veel meer van over, maar dat is niet verwonderlijk na zoveel eeuwen. Verder een detail in houtsnijwerk van de Apostelbalk. Die is 3 meter 10 lang en bestaat uit dertien portretten van apostelen met Jezus in het midden. ± 1500.

De Noodkist is wel het meest indrukwekkende voorwerp. Het is de reliekschrijn van Sint-Servaas. Afmetingen: 175 x 49 x 74 cm. De kist is van eikenhout, bekleed met verguld koper en bezet met edelstenen. Het laat een beeldverhaal in reliëfs zien met taferelen van het Laatste Oordeel. Vervaardigd in de 12de eeuw. Onder de kist zijn vier pendanten. Het zijn reliekschrijnen, ondiepe kistjes met daarin een reliek.

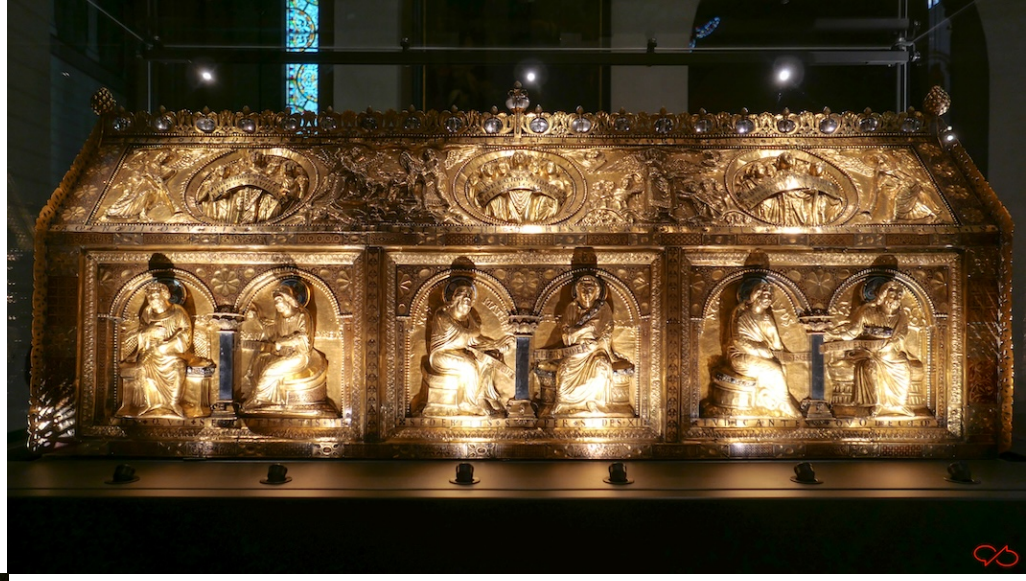

De pendanten zijn 19de eeuwse kopiëen, de originelen zijn in Brussel. De schrijn heeft de naam Noodkist gekregen, omdat in tijden van nood de kist in processie door de stad werd gedragen. En eens in de zeven jaar met de Heiligdomsvaart. De kist staat dan op een speciale constructie en wordt door acht man op de schouder gedragen. De Noodkist heeft sinds maart 2022 een nieuwe presentatie. Ga er eens naar kijken, het is een bijzonder stuk.

De Noodkist staat niet meer in de Schatkamer, maar in het noordelijk transept van de kerk. Links van de absis, voor het publiek toegankelijk. Daar is ook een prachtig baldakijn, het wordt gebruikt bij processies en heiligdomsvaarten. We zien hier een detail van de hoek aan de rechterzijde. En in het zuidelijk transept dit fraaie gebrandschilderde raam. Onderaan de middenstijl een opvallend figuurtje.

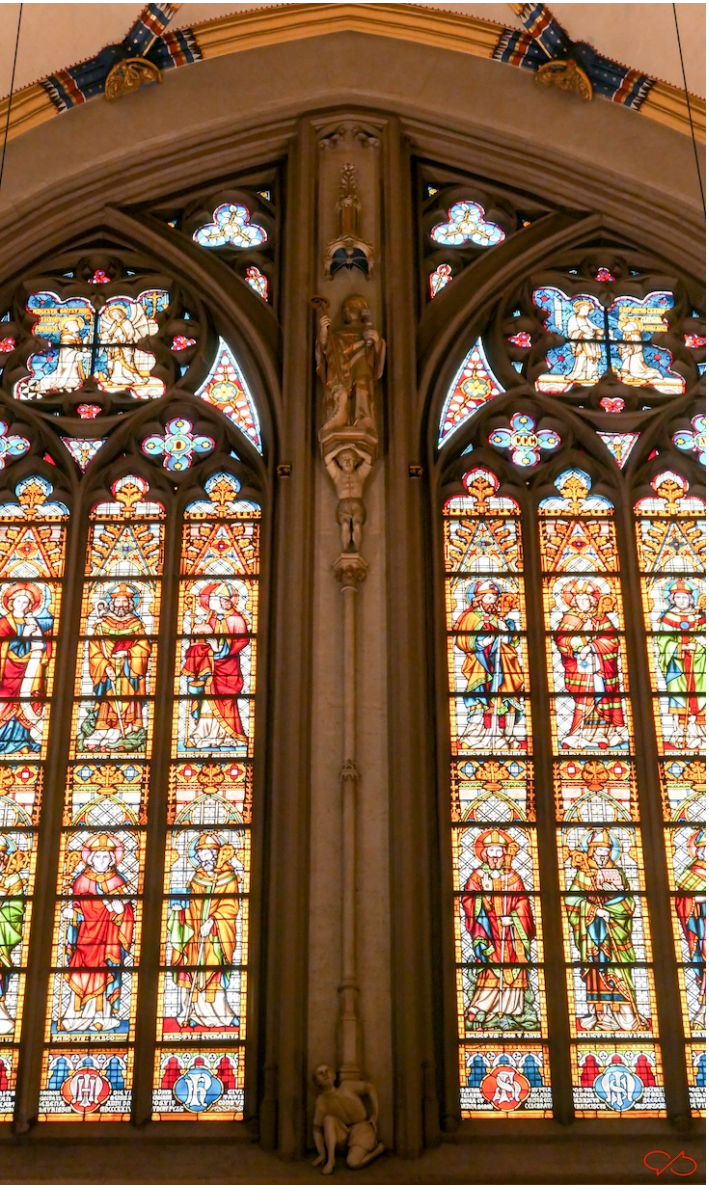

Een prachtig voorbeeld van Romaanse versiering van ergens tussen 1000 en 1150. De kennis en vaardigheden waren nog niet zo ver ontwikkeld. De figuren zijn wat houterig, de hoofden zijn niet in proportie, de plooien zijn gekunsteld. Maar de zeggingskracht is enorm. Er poseren drie heren. Dit staat in de Schatkamer, maar in het westwerkaltaar, net onder het orgel zien we ook een romaans tafereel.

Levens in beeld. Alpha en Omega. Een Madonna met kind. In de muur erachter zijn sterren zichtbaar. En een houten corpus van een kruisbeeld. Maar ook een detail van een grafmonument. Het stond ooit in de Dominicanenkerk. Het zijn de graaf en de gravin Van den Bergh, we zien mevrouw met een gevleugelde zandloper. Die geeft aan dat de tijd wel heel snel voorbij gaat. Een *memento mori*, gedenk te sterven.

Links: vier bisschoppen in conclaaf: Sint-Lambertus, Sint-Gondulphus, Sint-Monulphus en Sint-Amandus. Alle bustes hebben ter hoogte van het hart een venstertje met een reliek. Hieronder: de passieretabel met zes scenes uit het leven van Christus. En een reliëf in hout waar Jezus voor Kajafas staat. Hoewel zulke reliëfs maar een paar centimeter dik zijn, is de diepte enorm. Tot slot een flambouw.

Maastricht in Beeld
kortweg MiB

MiB is een fotomagazine voor liefhebbers van de stad Maastricht.
De opzet is simpel: interessante onderwerpen, behoorlijke foto's, korte stukken tekst met wat uitleg en achtergronden en een nette layout.

Dit magazine is gratis en komt uit de Boekenkast van Peter Scheele:
https://pjscheele.nl

Ik wens u veel kijk- en leesplezier.

Peter Scheele

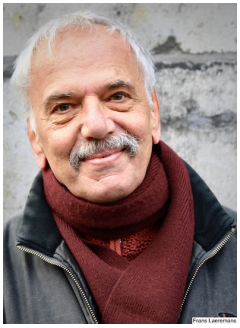

Colofon
Camera: Panasonic Lumix LX100, Make II
Bewerking: Adobe Lightroom 6.14
Opmaak: Apple Pages 11.1
Foto's, tekst en opmaak: Peter Scheele